

Εθνική πολιτική για τις Βιβλιοθήκες: Από τις προτάσεις στην υλοποίηση

Δρ. Φίλιππος Τσιμπόγλου^[1]

[1] Πρόεδρος της Επιτροπής της ΕΕΒΕΠ «Εθνική πολιτική για τις βιβλιοθήκες» Διευθυντής της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου

Αντί απολογισμού

Οι βιβλιοθήκες των διαφορετικών κατηγοριών (ακαδημαϊκές, ειδικές, νοσοκομειακές, δημόσιες, δημοτικές και ως ιδιαίτερη κατηγορία η Εθνική) διαμορφώνουν το πλαίσιο του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών και ευρύτερα του ενιαίου χώρου των Ελληνικών βιβλιοθηκών.

Οι βιβλιοθήκες όλων των κατηγοριών δεν πρέπει να θεωρούνται μεμονωμένες οντότητες αλλά δρώντα συστατικά του συστήματος ελληνικών βιβλιοθηκών. Η επίλυση των υφιστάμενων αλλά και

των μελλοντικών προβλημάτων μπορεί να προέρχεται από ένα φορέα που από τη σύνθεσή του είναι υποχρεωμένος να αντιμετωπίσει τα προβλήματα με τον αντίστοιχο τρόπο.

Μέσα από την συνεργασία αλλά και την συνέργεια τόσο μεταξύ των ομολόγων Βιβλιοθηκών εντός μιας κατηγορίας, όσο και με την συνέργεια διαφορετικών κατηγοριών, θα προκύψει το όφελος και για τη μεμονωμένη Βιβλιοθήκη (την όποια μεμονωμένη Βιβλιοθήκη σε οποιαδήποτε κατηγορία και εάν ανήκει) και για την κατηγορία βιβλιοθηκών, αλλά και για το σύνολο των

Βιβλιοθηκών του Εθνικού Συστήματος.

Μέσα από αυτή την διεργασία μπορεί να επιτευχθεί η συμβολή μονάδων, κατηγοριών και συνόλου δηλαδή του συστήματος των ελληνικών βιβλιοθηκών στην αναπτυξιακή διάσταση της χώρας.

Η Εθνική πολιτική για τις βιβλιοθήκες χρειάζεται στρατηγική και τακτική. Έχει επίσης ανάγκη από κατευθυντήριες θεωρητικές προσεγγίσεις και ταυτόχρονα αρκετά σαφείς σκιαγραφήσεις για την εφαρμογή των προσεγγίσεων-προτάσεων.

1. Η προσέγγιση του ενιαίου χώρου και του συστήματος βιβλιοθηκών προϋποθέτει την οργάνωση των επιμέρους βιβλιοθηκών σε κατηγορίες και σε θεματικές, τοπικές ή ειδικές ομάδες συνεργασίας. Εργαλείο για την αυτοοργάνωση αποτελεί το πανελλήνιο συνέδριο της κάθε κατηγορίας.
2. Η αυτοοργάνωση των επιμέρους κατηγοριών είναι εκ των ων ουκ άνευ για τη συστηματική και όχι περιστασιακή επιτέλεση της αποστολής τους ως «αναπτυξιακό εργαλείο, οργανικά ενταγμένο στην παραγωγική βάση».
3. Ανάλογες προϋποθέσεις αναγνωρίζονται και στον άξονα της υπερεθνικής συνεργασίας διάστασης. Για την επίτευξη της υπερεθνικής διάστασης πρέπει να δημιουργηθούν οντότητες συνεργαζόμενες και αλληλοσυμπληρούμενες μεταξύ τους ώστε να καταστούν συστηματικά ικανές να προσφέρουν αυτό που χρειάζονται οι μελλοντικοί εταίροι και να απορροφούν και διαχέουν αυτό που χρειαζόμαστε από τους μελλοντικούς εταίρους. Από στρατηγικής άποψης οι ρίζες δημιουργούνται σταδιακά μέσω της άμεσης συνεργασίας με υφιστάμενες υποδομές στις χώρες που απευθύνεται η εφαρμογή της πολιτικής (Κέντρα Ελληνικών Σπουδών, Πρεσβείες, Ομογένεια.)
4. Στον ενιαίο χώρο των ελληνικών βιβλιοθηκών περιλαμβάνονται λόγω κοινής γλώσσας και πολιτισμού και οι βιβλιοθήκες της Κύπρου, με τις οποίες έχει αναπτυχθεί στενή, συστηματική συνεργασία ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια.
5. Η Εθνική Πολιτική για τις βιβλιοθήκες δεν εξαντλείται στη νομοθεσία για τις βιβλιοθήκες. Η νομοθεσία για τις Βιβλιοθήκες αποτελεί αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και την επίτευξη των στόχων που απορρέουν από τους τρεις άξονες της Υπουργού Παιδείας, δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Οι στόχοι και οι προϋποθέσεις επίτευξης κάθε στόχου πρέπει στο τέλος της διαβούλευσης να έχουν οριστεί και να αναγνωρίζονται από όλους τους

έχοντες νόμιμο συμφέρον.

6. Εθνική Πολιτική και νομοθεσία για τις βιβλιοθήκες πρέπει ή να εντάσσεται ή να συνάδει με την Εθνική Πολιτική και νομοθεσία για την Κοινωνία της Πληροφορίας με συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Ένα καλό πεδίο δοκιμής αποτελεί η (μετά τη ψηφιοποίηση) στο εγγύς μέλλον ψηφιακή επιμέλεια (digital curation) των μαζικά και ασυντόνιστα παραγόμενων ψηφιακών συλλογών.

Συνεργασίες στο επίπεδο της κατηγορίας

Το πρώτο επίπεδο συνεργατικών δράσεων αποτελούν οι συνεργασίες με ομόλογες Βιβλιοθήκες. Κάθε Βιβλιοθήκη ανήκει σε μια κατηγορία Βιβλιοθηκών, την κατηγορία των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, των Νοσοκομειακών, των Δημοσίων ή Λαϊκών μαζί με τις Δημοτικές, των Ειδικών κλπ. Σκοπός της συνεργασίας σε αυτό το επίπεδο-πλαίσιο δράσεων είναι:

- Να εντοπιστούν τα κοινά προβλήματα των βιβλιοθηκών κάθε κατηγορίας και να αναδυθούν οι προοπτικές για ενιαίες λύσεις.
- Ένας δεύτερος στόχος είναι να καταστεί συνείδηση και να καταγραφεί η κοινότητα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών σε όρους κατηγορίας Βιβλιοθηκών, σε όλες τις κατηγορίες. Κοινά προβλήματα, κοινά εμπόδια, αλλά και κοινές προοπτικές.
- Επόμενο βήμα να προκληθεί η ενεργός συμμετοχή των ανθρώπων και των θεσμών, που ανήκουν στην συγκεκριμένη κατηγορία, στο σχεδιασμό, την ανάδειξη και τη διάδοση θεματικών πρακτικών, προϊόντων, υπηρεσιών, μηχανισμών που ανταποκρίνονται στις κοινές ανάγκες των βιβλιοθηκών κάθε κατηγορίας.
- Τα μέσα που βρίσκονται στη διάθεση για την προώθηση αυτών στόχων είναι ο διαρκής διάλογος μέσα από διαδικτυακά βήματα (fora), τα τακτικά συνέδρια, οι στοχευμένες συναντήσεις εργασίας και η κοινωνική δικτύωση (social networking) με ιστολόγια ανταλλαγής εμπειριών, πρακτικών, πολιτικών «πνευματικών προϊόντων και υπηρεσιών», αλλά και διαμόρφωσης και διάδοσης των κοινών θέσεων των βιβλιοθηκών της κατηγορίας.

Συνεργασίες στο τοπικό-περιφερειακό επίπεδο

Το δεύτερο επίπεδο συνεργασίας είναι το τοπικό επίπεδο. Στο επίπεδο αυτό δεν περιορίζεται η συνεργασία μεταξύ ομολόγων Βιβλιοθηκών, αλλά επεκτείνεται μεταξύ Βιβλιοθηκών διαφορετικών κατηγοριών στον κοινό γεωγραφικό χώρο που μοιράζονται, την πόλη, την επαρχία, την περιφέρεια. Η όσμωση αυτή των ετερογε-

νών βιβλιοθηκών αποσκοπεί:

- Στο εντοπισμό των πολύτιμων συμπληρωματικών που παρουσιάζουν από τη φύση τους οι Βιβλιοθήκες διαφορετικών κατηγοριών.
- Στην αξιοποίηση των συνεργιών από τη σύνθεση εκείνων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και των «ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων» που διαθέτει κάθε βιβλιοθήκη διαφορετικής κατηγορίας: π.χ. μια ακαδημαϊκή και μια τοπική Λαϊκή-Δημόσια-Δημοτική Βιβλιοθήκη. Το περιεχόμενο μπορεί να ανήκει σε μία βιβλιοθήκη και το μέσο (εξοπλισμός, τεχνογνωσία) να ανήκει σε άλλη. Οι χρήστες μπορεί να «ανήκουν» και σε τρίτες βιβλιοθήκες, ακόμη και εκτός περιφέρειας.
- Στην ανάδυση της ευρύτητας και της κοινότητας των πληροφοριακών αναγκών των τοπικών χρηστών
- Στη διεύρυνση ή επέκταση των υπηρεσιών προς χρήστες άλλων κατηγοριών.
- Στην προσπάθεια συνειδητοποίησης όσων συμμετέχουν, της κοινότητας σε όρους τοπικότητας πλέον και όχι κατηγορίας, την ανάδειξη αυτής της τοπικότητας καταρχάς στο γεωγραφικό χώρο και στη συνέχεια την ανάδειξή του στο διεθνές περιβάλλον.

Χρηστοκεντρική προσέγγιση

Οι πληροφοριακές-μαθησιακές ανάγκες των «τοπικών» χρηστών δεν περιορίζονται στους τοίχους μιας Βιβλιοθήκης.

Ούτε όμως και από τους νοητούς «τοίχους» μιας κατηγορίας βιβλιοθηκών.

Εδώ ακριβώς τίθενται δυο ενεργητικές και δυναμικές προοπτικές-προκλήσεις: να προσφέρει το τοπικό Σύστημα των ετερογενών βιβλιοθηκών υπηρεσίες

α) από το τοπικό επίπεδο στο διεθνές επίπεδο και ταυτόχρονα

β) με έναν ενιαίο, ολοκληρωμένο τρόπο, με μια διάσταση χρηστοκεντρική και εξατομικευμένη.

Ο χρήστης χρειάζεται τις κατάλληλες πληροφορίες, διαφορετικής κάθε φορά μορφής και προέλευσης, ανάλογα με τις ανάγκες της συγκεκριμένης στιγμής και όχι ανάλογα με τις κατηγορίες των βιβλιοθηκών στις οποίες τυχαίνει να έχει πρόσβαση. Οι κατηγορίες αποτελούν ένα τεχνητό ή διοικητικό διαχωρισμό. Στόχος της ανάπτυξης συνεργατικών δράσεων σε τοπικό επίπεδο είναι το τοπικό Σύστημα βιβλιοθηκών να λειτουργεί ως «μονοθυρική εξυπηρέτηση» (όπως τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών: ΚΕΠ). Αυτή η προσέγγιση είναι χρη-

στοκεντρική και λογική, παρά το ότι ακόμη στις βιβλιοθήκες δεν είναι ούτε ευρέως διαδεδομένη ούτε εμπεδωμένη.

Μια άλλη διάσταση των επιδιώξεων του τοπικού Συστήματος συνεργασιών αποτελεί η σταθερή διατήρηση της σχέσης του τοπικού χρήστη με το τοπικό Σύστημα βιβλιοθηκών διαχρονικά, μέσα από τα μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα και τις διαφορετικές ιδιότητες που έχει ο χρήστης στην εξέλιξη της ζωή του ως προσχολικός χρήστης, ως μαθητής, ως φοιτητής, ως εργαζόμενος, ως πολίτης, ως δημότης, ως επαγγελματίας, ως επισκέπτης, ως συνταξιούχος, αλλά και ως τοπικός παραγωγός γνώσης και πληροφοριών. Το τοπικό Σύστημα Βιβλιοθηκών πρέπει να είναι εκεί, μαζί του, κοντά του, ακόμα και αν ο χρήστης βρίσκεται μακριά ως μετανάστης, ως απόδημος, ως επαναπατριζόμενος.

Συνεργασίες στο εθνικό επίπεδο

Στο τρίτο επίπεδο εντοπίζονται οι συνεργατικές δράσεις σε εθνικό επίπεδο. Στο επίπεδο αυτό περιλαμβάνονται εκείνες οι κοινές δράσεις, οι οποίες αφορούν όλες τις βιβλιοθήκες του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών, εκείνες που δεν μπορούν να υλοποιηθούν στα δύο προηγούμενα επίπεδα ή η προσπάθεια επίλυσής τους προκαλεί παρενέργειες στις υπόλοιπες συνιστώσες του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών.

1. Διαρκής καταγραφή της κατάστασης, χαρτογράφηση του ενιαίου χώρου των βιβλιοθηκών και συλλογική αυτογνωσία
2. Μια πρώτη δράση είναι η διαρκής και συστηματική καταγραφή της κατάστασης των βιβλιοθηκών όλων των κατηγοριών όλου του Συστήματος.
3. Αυτοοργάνωση κατηγοριών βιβλιοθηκών
4. Στελέχωση
5. Διαρκείς Ομάδες Εργασίας, διανομή ρόλων - κατανομή ευθυνών
6. Εθνική εκπροσώπηση
7. Σχολές Βιβλιοθηκονομίας και Βιβλιοθήκες, διαρκής διάλογος για τη δια βίου μάθηση, επαγγελματιών του κλάδου και χρηστών.
8. Συνεργατική καταλογογράφηση, Συλλογικός Κατάλογος, αρχεία καθιερωμένων αποδόσεων, Ένας από τους πρώτους στόχους του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών πρέπει να αποτελέσει η αποδέσμευση των δυνάμεων που δεσμεύουν οι Βιβλιοθήκες για την πολλαπλά επαναλαμβανόμενη καταλογογράφηση. Και η λύση αυτή τοποθετείται στο τρίτο επίπεδο συνεργασιών, στο επίπεδο του Εθνικού Συστήματος Βιβλιοθηκών, ίσως περισσότερο στον Ενιαίο Χώρο των Ελληνι-

κών Βιβλιοθηκών Ελλάδας Κύπρου-Ομογένειας-Πρεσβειών.

9. Εθνική βιβλιογραφία. Ο στόχος να φτάσουμε τις περισσότερες Αφρικανικές χώρες (οι οποίες παράγουν συστηματικά την εθνική τους βιβλιογραφία) είναι εφικτός, κυρίως σε εποχές οικονομικής κρίσης.
10. FRBR. Επειδή αφορά όλες τις βιβλιοθήκες δεν πρέπει να γίνει από όλες τις βιβλιοθήκες.
11. Προγράμματα Λογισμικού βιβλιοθηκών. Η εποχή των μεταναστεύσεων. Από τα ανοργάνωτα ολιγοπώλια των εταιριών, στα συγκροτημένα ολιγοψώνια των βιβλιοθηκών.
12. Στρατηγικές συμμαχίες, Κοινοπρακτικές αγορές και προσβάσεις, το κόστος και το όφελος. Ο μονόδρομος της επέκτασης.
13. Ελληνική Πύλη Βιβλιοθηκονομίας, καταγραφή έργων, εργαλείων, πηγών, βάσεων δεδομένων.
14. Ε-Βίβα: ηλεκτρονική Ελληνική βιβλιοθηκονομική βάση, ... με βάση την Κύπρο. Η καταγεγραμμένη συλλογική, βιβλιοθηκονομική μας αυτογνωσία.

Τα μέσα που διατίθενται για τις συνεργατικές δράσεις σε αυτό το τρίτο επίπεδο, το εθνικό, είναι η θεσμοθέτηση Συμβουλίου Βιβλιοθηκών, η σύσταση και λειτουργία Διαρκών Θεματικών Επιτροπών για να διερευνούν τα προβλήματα, και να εισηγούνται τεκμηριωμένες και αποδεκτές μετά από δημόσια διαβούλευση θέσεις, είναι η καθιέρωση της δημόσιας διαβούλευσης, η ενεργός συμμετοχή, ενημέρωση και συνεργασία με τα fora, τις Επιτροπές των Διεθνών Ενώσεων και Οργανισμών και οι Ομάδες Εργασίας και τις Ομάδες Ειδικού Ενδιαφέροντος (Special Interest Groups). Αυτά με μια συνέχεια, συνέπια και συστηματικότητα. Αυτό που απαιτείται είναι μελέτη από θεσμικά όργανα και όχι αποσπασματικές «φαινικές» ιδέες από προσωπικότητες και «προσωπικότητες» του χώρου των Επιστημόνων πληροφόρησης.

Στα θέματα του τρίτου επιπέδου συγκαταλέγεται και η συνεχής, συνεπής και συστηματική παρουσία με εθνικούς αντιπροσώπους και ομάδες εργασίας σε όλα τα διεθνή βιβλιοθηκονομικά Fora. Η χώρα μας απουσιάζει από τα περισσότερα διεθνή Fora του χώρου της πληροφόρησης. Οι αλλαγές τεχνολογικές και θεσμικές δεν συντελούνται (μόνο) εντός ή μεταξύ των μελών του συστήματος των ελληνικών βιβλιοθηκών. Οι αλλαγές συντελούνται σε όλη την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Πρέπει γι' αυτό το λόγο να είμαστε παρόντες και παρούσες ως εκπρόσωποι της χώρας. Πρέπει να συμμετέχουμε για να μπορούμε και να παρακολουθούμε γρήγορα το τι γίνεται, αλλά και να προλαβαίνουμε τις αλλαγές. Να προσαρ-

μοζόμαστε και να προετοιμαζόμαστε. Ορισμένα από αυτά τα φόρα: IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche - Association of European Research Libraries), UNICA (Universities from the Capitals of Europe/Scholarly Communication Group), EUA (European University Association), OAI (Open Archives Initiative), DaisyBook Consortium), RDA (Resource Description and Access), RFBR (Functional Requirements for Bibliographic Records), ICOLC (International Coalition of Library Consortia), IATUL (International Association of Technological University Libraries), CENL (Conference of European National Librarians) ... Μας αφορούν όλα. Μερικά από αυτά είναι πάρα πολύ ζωτικά για συγκεκριμένες κατηγορίες χρηστών, π.χ. υπηρεσίες και υλικό για τους τυφλούς. Μπορεί οι τυφλοί να είναι ένα μικρό ποσοστό στο σύνολο του πληθυσμού, αλλά για τον εαυτό τους είναι το 100%. Το ποσοστό κάλυψης των αναγκών τους βαθμολογεί το επίπεδο του πολιτισμού μας.

«Η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες», «το Αιγαίο στα ψάρια του» και η Library of Congress «ανήκει» σε όλους τους καταλογράφους της γης, γιατί όλοι αντλούν εγγραφές από εκεί. Οι ελληνικές βιβλιοθήκες, δεν την τροφοδοτούμε (συστηματικά) για θέματα που μας αφορούν. Πρέπει να αποφασίσουμε ως Εθνικό Σύστημα Βιβλιοθηκών: καθιερώνουμε αποδόσεις όρων που μας αφορούν, εμείς οι ελληνικές βιβλιοθήκες, το βιβλιογραφικό μας κέντρο, ή καθιερώνουν όρους που μας αφορούν άλλοι για μας και μάλιστα, όπως εκείνοι, καλοπροαίρετα ή όχι, αντιλαμβάνονται τα θέματα που μας αφορούν. Προς το παρόν καθιερώνουν άλλοι για μας. Η σημασία και οι συνέπειες αυτής της «παράλειψης» ή «αδυναμίας» γίνεται σταδιακά κατανοητό. Το σύστημα των ελληνικών βιβλιοθηκών έχει ανάγκη μια ζωντανή, δρώσα Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας έχει την ανάγκη της ενεργούς συμμετοχής ειδικών όλων των βιβλιοθηκών που μέχρι τώρα δρουν μεμονωμένα, ασυντόνιστα και ατελέσφορα.